

Співвідношення колабораційної діяльності та військових кримінальних правопорушень¹

Сергій Олександрович Харитонов*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

*e-mail: kharitonovs@ukr.net

Анотація

Статтю присвячено постановці та розв'язанню проблеми співвідношення складів військових кримінальних правопорушень та складу колабораційної діяльності на тимчасово окупованих територіях України на тлі воєнної агресії з боку російської федерації. Актуальність проблематики цього дослідження полягає в тому, що після захоплення Криму й частини Донецької та Луганської областей законодавець неодноразово вносив зміни до чинного Кримінального кодексу України, що призвело до різноманітних поглядів науковців та правозастосовних органів (поліції, Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України, прокуратури, суду тощо) на кваліфікацію діянь громадян України, які залишилися на тимчасово окупованих територіях, при цьому в деяких випадках умисно вчиняли дії (бездіяльність) на шкоду національним інтересам. Метою цієї статті є аналіз проблемних аспектів співвідношення колабораційної діяльності з військовими кримінальними правопорушеннями та формулювання правил вирішення окремих проблем кваліфікації, що виникають при співвідношенні вказаних діянь. Дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових, спеціально-юридичних та міждисциплінарних методів пізнання. Отримані результати дають змогу стверджувати, що колабораційна діяльність, на відміну від військових кримінальних правопорушень, посягає передусім на основи національної безпеки України та інколи вчиняється в сукупності з державною зрадою. Родовим об'єктом військових кримінальних правопорушень виступають суспільні відносини у сфері нормальної діяльності воєнної організації України, яка хоча й відіграє одну з ключових ролей у підтриманні на відповідному рівні безпеки, територіальної цілісності та недоторканності держави, але не є тотожною родовому об'єкту розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України.

Ключові слова: колабораційна діяльність; державна зрада; військові кримінальні правопорушення; воєнна організація, легалізація.

¹ Статтю підготовлено та опубліковано за грантової підтримки Національного фонду досліджень України в рамках проекту «Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях України: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій» (проект № 2021.01/0106). Проект виконується на базі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Relationship Between Collaborative Activities and Military Criminal Offenses¹

Sergiy O. Kharytonov*

Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine

*e-mail: kharitonovs@ukr.net

Abstract

The article is devoted to setting up and solving the problem of the ratio of the composition of military criminal offenses and the composition of collaborative activities in the temporarily occupied territories of Ukraine against the background of military aggression by the Russian Federation. The relevance of the issues of this scientific article is that after the seizure of Crimea and parts of the Donetsk and Luhansk regions, the legislator repeatedly made changes to the current Criminal Code of Ukraine, which led to various points of view of scientists and law enforcement agencies (the police, the State Bureau of Investigation, the Security Service of Ukraine, prosecutor's office, court, etc.) to qualify the actions of citizens of Ukraine who remained in the temporarily occupied territories, while in some cases they intentionally committed actions (inaction) to the detriment of interests. The purpose of this article is to analyze the problematic aspects of the correlation of collaborative activities with military criminal offenses and to formulate rules for solving individual qualification problems arising from the correlation of the specified acts. The research is based on the use of general scientific, special legal and interdisciplinary methods of cognition. The obtained results make it possible to assert that collaborative activity, unlike military criminal offenses, encroaches, first of all, on the foundations of Ukraine's national security and is sometimes committed together with treason. The generic object of military criminal offenses is social relations in the sphere of normal activity of the military organization of Ukraine, which, although it plays one of the key roles in maintaining the appropriate level of security, territorial integrity and inviolability of the state, is not identical to the generic object of Section I of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: collaborative activity; treason; military criminal offenses; military organization; legalization.

¹ The article was prepared and published with the grant support of the National Research Fund of Ukraine as part of the project «Collaborationism in the temporarily occupied territories of Ukraine: problems of legal assessment, guaranteeing human rights and freedoms, and reintegration of territories» (project No. 2021.01/0106). This project is implemented on the basis of Yaroslav Mudryi National Law University.

Вступ

16 березня 2022 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)», яким Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено ст. 111¹ «Колабораційна діяльність» [1, с. 130]. Це законодавче рішення стало відповіддю на дедалі зростаючий рівень злочинної співпраці місцевого населення України з представниками окупаційних військ російської федерації. Звісно, поява цієї статті лише в 2022 р. не означає, що з 2014 р. і до цього часу колаборації з ворогом не існувало. Вона охоплювалась іншими статтями КК України, зокрема ст. 111 «Державна зрада».

Негативний вимір поняття «колаборація» пов'язаний передусім із досвідом Другої світової війни. Проте зараз воно вживається для опису певних форм співпраці між населенням та окупантом, незалежно від країни їхнього походження чи переважаючої політичної системи [2, с. 236]. Колабораціонізм зумовлений зовнішнім утручанням, передбачає наявність збройного конфлікту та в широкому значенні розуміється як умисна співпраця з окупантом [3, с. 120].

Звернення до історичних досліджень Другої світової війни вказує на нерідко широке трактування колабораціонізму, особливо в межах радянського режиму. Не тільки люди, які активно підтримували німців, потрапляли під підозру в нелояльності, а й практично всі, хто зазнав німецької пропаганди та мав контакти з німцями, як і радянські військовополонені, репатрійовані «остарбайтери» та всі, хто залишався на окупованій території [4, с. 784]. Уже на самому початку війни згідно із сумнозвісним наказом Й. Сталіна № 270 від 16 серпня 1941 р. «Про випадки боягузтва та здачі в полон і заходи щодо припинення таких дій» приписувалося берегти матеріальну частину як «зіницю ока», розстрілювати на місці командирів та політпрацівників, які під час бою зривають з себе знаки розрізнення та дезертирують у тил або здаються в полон, відповідальність військовослужбовців за здачу в полон чи залишення ворогу зброї, а також знищувати усіма можливими засобами тих, хто замість опору ворогу вирішили здатися в полон [5, с. 401–402]. Сім'ї визначених Сталіним дезертирів та полонених підлягали арешту, як сім'ї тих, хто порушив присягу та зрадив Батьківщину, позбавлялися державної допомоги. Військовополонених загалом вважали нелояльними [6, с. 751], а полон і дезертирство ніби прирівнювалися до зрадницької співпраці з ворогом.

З 2014 р. значна частина з тих, хто пішов на співпрацю з окупантом, були військовослужбовцями. Так, згідно з оприлюдненими даними, станом на

26–27 лютого 2014 р. тільки на території АР Крим перебували 20 315 військовослужбовців різних збройних формувань (за винятком штату МНС України), з них за лютий-травень 2014 р. на материкову Україну повернулося лише 6 010 (29,5 %) [7]. Невиконання військовослужбовцями наказу про зміну дислокації та подальша їх взаємодія з окупантом можуть свідчити, з одного боку, про порушення встановленого порядку несення військової служби, а з іншого – про злочинну співпрацю з ворогом (у рамках державної зради, або ж після 16 березня 2023 р. – також у межах колабораційної діяльності). Суміжними з колабораціонізмом, як показала історія, можуть бути і втрата майна, військові посадові кримінальні правопорушення, здача в полон та ін.

Наведене актуалізує питання про співвідношення колабораційної діяльності (зокрема кваліфікованої, як державна зрада до 16 березня 2022 р.) з військовими кримінальними правопорушеннями. Тому метою цієї роботи є: 1) аналіз проблемних аспектів співвідношення колабораційної діяльності з такими військовими кримінальними правопорушеннями, як: невиконання наказу, дезертирство, ухилення від військової служби, умисне знищення або пошкодження військового майна, здача або залишення ворогові засобів ведення війни, самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю, добровільна здача в полон і злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні, тощо та 2) формулювання правил вирішення окремих проблем кваліфікації, що виникають при співвідношенні вказаних діянь.

Огляд літератури

Слід зазначити, що на проблематику кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення звертали увагу небагато науковців, серед них В. К. Грищук [8], С. І. Дячук [9], Т. Б. Ніколаєнко [10], М. І. Панов [11], М. С. Туркот [12; 13], М. І. Хавронюк [14], Ю. В. Шапошніков [15]. Поряд із зазначеними авторами питаннями кваліфікації колабораційної діяльності цікавились Є. Письменський [16; 17], Р. Мовчан [17], М. Рубашенко й І. Яковюк [1] та ін.

Матеріали та методи

Завдання дослідження та його прогнозована мета припускають використання авторами наукової статті в процесі роботи загальновідомих наукових методів та підходів пізнання, на які спирається правова наука [18, с. 142–143]. Ці методи (підходи) наукового пізнання умовно, залежно від критерію класифікації, можливо поділити на загальнонаукові, спеціально-правові та міждисциплінарні [19, с. 176–179]. Історичний (історико-правовий) метод [20, с. 3–4; 21, с. 144–165] дає можливість простежувати в історичній ретроспективі

[22, с. 472–473] виникнення кримінально-правової заборони на вчинення діянь, які чинний КК України кваліфікує як колабораційну діяльність [23, с. 88–89]. Опанування порівняльно-правового (компаративного) методу [24, с. 104] дає змогу науковцям відокремити загальні та відмінні риси складу «колабораційна діяльність» та суміжних складів кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки держави та військових кримінальних правопорушень. За допомогою формально-логічного (догматичного) методу існує можливість визначення відповідності побудови складу «колабораційна діяльність» правилам законодавчої техніки. Категоріальний апарат діалектики при використанні діалектичного методу філософського рівня [25, с. 76; 26, с. 71] дає можливість дослідникам дослідити розвиток колабораціонізму як соціального явища та його взаємозв'язки з іншими явищами соціальної дійсності. Статистичний метод поряд із методом системного аналізу дає змогу на підставі звітів судової та правоохоронної практики проаналізувати відповідну кримінально-правову норму в сукупності всіх її обов'язкових складових як у системі Особливої частини КК України, так і в системі всього чинного кримінального законодавства [27, с. 142–158].

Результати та обговорення

Генеза проблеми

Колаборація (від фр. collaboration) – співпраця, співробітництво, спільна діяльність – може розглядатися з двох взаємно протилежних точок зору (напрямів) як у позитивному вимірі, так і в негативному. Якщо мова йде про співпрацю двох (невизначеної кількості) людей (організацій, держав тощо), об'єднання їх інтелектуальних, матеріальних та інших ресурсів для створення нового продукту з метою покращення умов існування людства, колаборація – необхідний, а інколи й обов'язковий позитивний процес. З іншого боку, співпраця з ворогом, яка спрямована на спричинення шкоди своїй спільноті (державі), здавна розглядалась як зрадництво й, відповідно, дуже суворо каралася у всі часи та за всіх суспільних формацій. КК України до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 р. № 2108-IX [28] діяльність військовослужбовців та осіб, які були дорівняні до них за своїм правовим статусом, розглядав як військові кримінальні правопорушення, що передбачені в розділі XIX відповідного закону [29, с. 248–256]. Сьогодні змушує замислитися, як кваліфікувати дії військовослужбовців, які починаючи з 06 квітня 2014 р. своїми діями сприяли окупації Криму, частин Донецької та Луганської областей, – як військові кримінальні правопорушення

чи правопорушення проти основ національної безпеки України. Допомога державі-агресору в її окупаційній діяльності шляхом невиконання наказу командира, непокори, дезертирства, здачі або залишення ворогові засобів ведення війни, добровільної здачі в полон та інших військових кримінальних правопорушень – як це кваліфікувати, як колабораційну діяльність або державну зраду чи військове кримінальне правопорушення, чи, може, за сукупністю кримінальних правопорушень?

Дискусійні питання

Після початку військової агресії [30] з боку росії та тимчасової окупації Криму, частини Донецької та Луганських областей різко зросла кількість військових кримінальних правопорушень, що були пов'язані з відмовою виконати накази командира, непокорою, самовільним залишенням частини або місця служби, дезертирством, яке супроводжувалося переходом на бік ворога, тощо. Так, за період з 01.01.2014 по 31.12.2015 р., згідно з даними Єдиного державного реєстру судових рішень, суттєво збільшилася кількість обвинувальних вироків за такими статтями КК України: ст. 402 «Непокора»; ст. 403 «Невиконання наказу»; ст. 409 «Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом»; ст. 429 «Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю» та ін.

Статистичні дані щодо повернення військовослужбовців із тимчасово окупованих територій і дані Єдиного державного реєстру судових рішень та Єдиного реєстру досудових розслідувань свідчать про те, що у законодавця та правозастосовника в особі органів досудового розслідування, прокуратури та суду немає єдиної точки зору щодо кваліфікації діянь військовослужбовців, які порушили присягу, відмовилися захищати Батьківщину та перейшли на службу ворогу, або умисно відмовилися виконувати свої службові обов'язки. Ці факти знайшли своє підтвердження й у численних публікаціях електронних медіа [31–36]. Для правильної, науково обґрунтованої позиції щодо зазначених питань слід звернути увагу на характеристику складів згаданих вище кримінальних правопорушень.

Початок повномасштабного вторгнення на територію України з боку збройних сил рф та її сателітів (24 лютого 2022 р.) [37, с. 1–16] характеризувався ще більшою кількістю відкритих кримінальних проваджень за статтями розд. XIX КК України «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення».

Як відомо, критерієм поділу Особливої частини КК України на розділи є родовий об'єкт. Кваліфікація кримінальних правопорушень за родовим

об'єктом дає можливість установити відповідну сферу суспільного життя, в якій формуються і функціонують певні суспільні відносини як об'єкт кримінально-правової охорони. Останнє дає підстави розмежовувати суміжні кримінальні правопорушення, відокремлювати їх від інших правопорушень, виходячи саме з ознак родового об'єкта кримінального правопорушення [38, с. 69–85]. Родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки виступають суспільні відносини, які забезпечують державну безпеку, конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність, недоторканність та обороноздатність України, тобто суспільні відносини, що забезпечують саме існування України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави [39, с. 7]. Національна безпека – це передусім загальнонаукова категорія. Військові кримінальні правопорушення посягають на менш значущі суспільні відносини – нормальну діяльність воєнної організації України [40, с. 105–106], яка виконує специфічні завдання, зокрема щодо захисту національної безпеки держави. Проте зміст цих суспільних відносин лише секторально торкається основ національної безпеки у вимірі порядку проходження (несення) військової служби спеціальними суб'єктами, які знайшли своє закріплення в ст. 401 КК України. З огляду на це шкода, яка безпосередньо спричиняється військовими кримінальними правопорушеннями, опосередковано може впливати й на національну безпеку держави, хоча суб'єкти військових кримінальних правопорушень у своїй більшості не мають це на меті.

Колабораційна діяльність – окремих вид кримінального правопорушення, який хоча й за деякими зовнішніми ознаками схожий із відповідними складами військових кримінальних правопорушень (наприклад, здача або залишення ворогові засобів ведення війни (ст. 427 КК України), подібна до ч. 4 ст. 111¹ КК України – *передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора*), але в цьому випадку присутня конкуренція загальної та спеціальної норми, в якій склад військового кримінального правопорушення є спеціальним складом. Такий висновок можливо зробити, зважаючи на предмет кримінального правопорушення, – законодавець криміналізував (мається на увазі ст. 427 КК України) передачу ворогові не будь-яких матеріальних ресурсів, а лише засобів ведення війни (зброя, військова техніка тощо). Крім того, якщо суб'єктом колабораційної діяльності є лише громадянин України (загальний суб'єкт,

хоча й із додатковою ознакою – громадянство), розд. XIX КК України характеризується спеціальним суб'єктом, який згідно із Законом України «Про військовий обов'язок та військову службу» не завжди є громадянином України [41, с. 32–38].

Крім того, потрібно наголосити, що діяння військовослужбовців України, які вчинили на тимчасово окупованих територіях військові кримінальні правопорушення, що виступали способом допомоги ворогові або після вчинення цих правопорушень військовослужбовці України перейшли на бік ворога, потребують кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень – відповідне військове кримінальне правопорушення та державна зрада (ст. 111 КК України). Існують випадки, коли вчинення військового кримінального правопорушення (і це не рідкість) виступає в подальшому засобом легалізації матеріальних активів (грошей, рухомого та нерухомого майна), здобутих злочинним шляхом під час проходження військової служби та за допомогою властивостей своєї посади або можливості використовувати організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки. У цих випадках військова службова особа може підлягати кваліфікації не лише за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України та військові кримінальні правопорушення, а й за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України).

Висновки

Колабораційна діяльність та військові кримінальні правопорушення є самостійними складами кримінальних правопорушень, які потребують кваліфікації за відповідними статтями КК України. Для правильної кваліфікації вчиненого діяння слід ретельно проаналізувати всі його ознаки під кутом обов'язкових ознак складу відповідного кримінального правопорушення. Йдеться про характер діяння, реальну або потенційну шкоду, що є наслідком діяння (незалежно від конструкції складу кримінального правопорушення) тощо. Саме зміст (характеристика) наслідків дають можливість визначитись, які саме суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом, зазнали кримінально протиправного впливу. В подальшому це вплине на визначення об'єкта кримінального правопорушення і залежно від характеристики об'єкта (об'єктів), спираючись на вид суб'єкта та форму його вини, правоохоронні органи та суд, керуючись правилами кваліфікації одиничного кримінального правопорушення, множинності кримінальних правопорушень, конкуренції кримінально-правових норм тощо, спроможні зробити висновок щодо застосування норм кримінального закону. Накопичивши масив чинних обвинувальних вироків, касаційна інстанція повинна виробити єдину

правову позицію щодо розмежування колабораційної діяльності, державної зради та військових кримінальних правопорушень.

Подяки

Статтю підготовлено та опубліковано за грантової підтримки Національного фонду досліджень України в рамках проєкту «Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях України: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій» (проєкт № 2021.01/0106). Проєкт виконується на базі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Зміст, висвітлений у цій статті, може не збігатися з поглядами Національного фонду досліджень України.

Список використаних джерел

- [1] Яковюк І., Рубашенко М., Шульженко Н. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК): загальний огляд та деякі законодавчі недоліки. *Деокупація. Юридичний фронт* : матеріали Міжнар. експертного круглого столу (м. Київ, 18 берез. 2022 р.). Київ, 2022. С. 130–134. <https://doi.org/1010.31617/k.knute.2022-03-18>.
- [2] Böhler, Jochen and Młynarczyk J. Collaboration and Resistance in Wartime Poland (1939–1945) – A Case for Differentiated Occupation Studies. *Journal of Modern European History*. 2018. Vol. 16, issue 2. P. 225–246. <https://doi.org/10.17104/1611-8944-2018-2-2>.
- [3] Рубашенко М. А. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм: тернистий шлях встановлення. *Деокупація. Юридичний фронт* : матеріали Міжнар. експертного круглого столу (м. Київ, 18 берез. 2022 р.). Київ, 2022. С. 120–124. <https://doi.org/10.31617/k.knute.2022-03-18>.
- [4] Penter T. Collaboration on Trial: New Source Material on Soviet Postwar Trials against Collaborators. *Slavic Review*. 2005. Vol. 64, issue 4. P. 782–790. <https://doi.org/10.2307/3649913>.
- [5] Кучер В. Репресії у Червоній армії: сталінська наука перемагати. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2010. Вип. 4. С. 397–417. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2010_4_29 (с. 401-402) (дата звернення: 24.07.2023).
- [6] Jones Jeffrey W. Every Family Has Its Freak: Perceptions of Collaboration in Occupied Soviet Russia, 1943–1948. *Slavic Review*. 2005. Vol. 64, issue 4. P. 747–770. <https://doi.org/10.2307/3649911>.
- [7] Матіос оприлюднив кількість українських військових, які залишилися в окупованому Криму. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/matios-oprilyudniv-kilkist-ukrayinskih-viyskovih-yaki-zalishilisya-v-okupovanomu-krimu-585526.html> (дата звернення: 24.07.2023).
- [8] Гришук В. К., Сенько М. М. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби : монографія. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2007. 308 с.
- [9] Дячук С. І. Юридична природа виконання наказу: кримінально-правова оцінка діяння особи, що виконала протиправний наказ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2000. 17 с.

- [10] Ніколаєнко Т. Б. Теоретико-правові засади призначення та виконання спеціальних покарань щодо військовослужбовців: монографія. 2-ге вид., допов. Харків : Право, 2019. 560 с.
- [11] Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб. / за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2011. 184 с.
- [12] Turkot M. Ensuring the Rights of the Witness During Interrogation in the Area of Anti-terrorism Operation (Operation of United Forces). *Eurypska Veda: European Science Scientific Journal. Podhajska*. 2018. № 5. P. 76–83.
- [13] Kolb O., Huzela M., Turkot M., Vasyliuk I. The Vicinity of Subjects of Criminal Processes and the Prevention of Criminal Offenses against Them. *Novum Jus*. 2023. Vol. 17. No. 1. P. 13–31. <https://doi.org/10.14718/NovumJus.2023.17.1.1>.
- [14] Хавронюк М. І. Військові злочини : навч. посіб. Київ : Українська академія внутрішніх справ, 1995. 156 с.
- [15] Шапошніков Ю. В. Щодо деяких об'єктивних ознак непокори (ст. 402 кримінального кодексу України). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 59, т. 2. С. 105–108.
- [16] Письменський Є. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. Вип. 12. С. 116–128.
- [17] Письменський Є., Мовчан Р. Ідеологічний та культурно-освітній колабораціонізм: окремі проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 9–12. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-2-8-16>.
- [18] Fontes Historiae Juris Gentium. Sources Relating to the History of the Law of Nations. Vol. 1 (1380 B.C. – 1493) / Ed. by W.G. Greve. Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 1995. P. 142–143.
- [19] Shepitko V. Y., Olkhovsky V. O., Shepitko M. V. The process of scientific knowledge integration in crime prevention and trends of medical criminalistics development in Ukraine in XIX – early XX century. *Wiadomosci lekarskie*. 1960. No. 73(1). P. 176–179.
- [20] Mansoor P. R. Introduction: Hybrid Warfare in History. In *Hybrid Warfare. Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*. W. Murray and P. R. Mansoor. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. P. 3–4.
- [21] Danilyan O. G., Dzeban A. P., Kalynovskyi Y. Y., Klenina K. The influence of historical traditions on the formation of legal consciousness of the Ukrainian people. *Revista Notas Histyricas y Geográficas*. 2021. № 26 (Enero-Junio). P. 144–165. URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=8106751> (last accessed: 24.07.2023).
- [22] Boot M. War Made New: Technology, Warfare, and the Course of History 1500 to Today. New York, 2006. P. 472–473.
- [23] Liu D. International Law and International Humanitarian Law in Ancient China. *Historical Origins of International Criminal Law*. 2014. Vol. 1. FICHL Publication Series. No. 20. P. 88–89.
- [24] Кулькіна Я. С. Порівняльна характеристика військових злочинів в Україні та зарубіжних країнах (на прикладі ст. 414 КК України). *Форум Права*. 2016. № 5. С. 103–109.
- [25] Hoian I. Axiological Aspects of Moral and Legal Decision-making. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2019. № 16. P. 66–77.

- [26] Ogneviuk H. Anthropological Approaches in Legal Certainty Research. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2018. № 14. P. 62–72.
- [27] Danilyan O., Dzoban O., Kalynovskyi Y. Digital man as a product of the information society. *Cogito. Multidisciplinary research journal*. 2023. Vol. XV. No. 1. P. 142–158. URL: http://repository.uinsa.ac.id/id/eprint/2942/1/M.%20yulus%20Abu%20Bakar_Religious%20Moderation.pdf (last accessed: 24.07.2023).
- [28] Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення: 24.07.2023).
- [29] Haltsova V. V., Kharytonov S. O., Khramtsov O. M., Zhytnyi O. O. and Vasyliiev A. A. Criminal Law as A Means of Protecting Human Rights and Freedoms in the Modern World. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. Vol. 28. No. 3. P. 248–256.
- [30] Aggression against Ukraine : resolution / adopted by the General Assembly. A/ES11/2 5 Letter dated 28 February 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations addressed to the President of the Security Council (S/2014/136). *Ukraine-political Conditions*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3959039> (last accessed: 24.07.2023).
- [31] Двох колишніх офіцерів ЗСУ з Криму заочно підозрюють у державній зраді – ДБР. *Радіо Свобода*. 30 січня 2023 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kolyshni-ofitsery-krym-derzhzrada/32245948.html> (дата звернення: 24.07.2023).
- [32] До 15 років тюрми загрожує військовій з Криму, яка зрадила присягу та перейшла на бік ворога. *Армія Inform*. 30 травня 2023 р. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/05/30/do-15-rokiv-tyurmy-zagrozhuje-vijskovij-z-krymu-yaka-zradyla-prysyazi-ta-perejshla-na-bik-voroga/> (дата звернення: 24.07.2023).
- [33] Перейшли на бік росії у Криму: п'ятьох ексофіцерів судитимуть за держзраду та дезертирство. *hromadske.ua*. 20 грудня 2022 р. URL: <https://hromadske.ua/posts/ryatoh-eksoficeriv-yaki-zalishilisya-v-krimu-suditimut-za-derzhzradu-ta-dezertirstvo> (дата звернення: 24.07.2023).
- [34] Військовослужбовиця з Херсонщини допомагає окупаційній адміністрації Нової Каховки. *Zaxid.Net*. 31 травня 2023 р. URL: https://zaxid.net/viyskovosluzhbovitsya_z_hersonshhini_pereyshla_na_bik_rosiyan_ta_dopomagaye_okupatsiyniy_administratsiyi_n1564654 (дата звернення: 24.07.2023).
- [35] Луцький суд призначив 12 років тюрми зраднику, який воював у російському війську. *Zaxid.Net*. 1 червня 2023 р. URL: https://zaxid.net/lutskiy_sud_priznachiv_12_rokiv_tyurmi_zradniku_yakiy_voyuvav_u_rosiyskomu_viysku_n1564719 (дата звернення: 24.07.2023).
- [36] Експосадовця українського штабу ВМС заочно звинуватили в держзраді. *Intent*. 19 квітня 2023 р. URL: <https://intent.press/news/war/2023/eksposadovec-ukrayinskogo-shtabu-vms-zaочно-obvinuvachuyetsya-u-derzhzradi/> (дата звернення: 24.07.2023).
- [37] Shatilo V. A., Kharytonov S. O., Kovbasa V. M., Svintsytskyi A. V., Lyseiuk A. M. Prospects for State and Individual Responsibility in Cases of Aggression in the Context of Russia's Armed Aggression Against Ukraine. *International Criminal Law Review*. 2023. Vol. 23, issue 2. P. 1–16. <https://doi.org/10.1163/15718123-bja10154>.

- [38] Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2019. С. 69–85
- [39] Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Пютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 2. 1040 с.
- [40] Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, 2018. 328 с.
- [41] Харитонов С. О. Військовослужбовець як спеціальний суб'єкт злочину. *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України*. 2016. № 1. С. 32–38.

References

- [1] Yakovyuk, I., Rubashchenko, & M., Shulzhenko, N. (March 18, 2022). Collaborative activity (Article 111-1 of the Criminal Code): general overview and some legislative shortcomings. In *Deoccupation. Legal front: materials of the International expert round table*. (pp. 130-134). Kyiv. <https://doi.org/10.31617/k.knute.2022-03-18>.
- [2] Böhler, Jochen, & Młynarczyk, J. (2018). Collaboration and Resistance in Wartime Poland (1939–1945) – A Case for Differentiated Occupation Studies. *Journal of Modern European History*, 16(2), 225-246. <https://doi.org/10.17104/1611-8944-2018-2-2>.
- [3] Rubashchenko, M.A. (March 18, 2022). Criminal liability for collaborationism: the thorny path of establishment. In *Deoccupation. Legal front: materials of the International expert round table*. (pp. 120-124). Kyiv. <https://doi.org/10.31617/k.knute.2022-03-18>.
- [4] Penter, T. (2005). Collaboration on Trial: New Source Material on Soviet Postwar Trials against Collaborators. *Slavic Review*, 64(4), 782-790. <https://doi.org/10.2307/3649913>.
- [5] Kucher, V. (2010). Repression in the Red Army: Stalin's science of winning. *Scientific notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies named after I. F. Kuras NAS of Ukraine*, 4, 397-417. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzzipiend_2010_4_29.
- [6] Jones, Jeffrey W. (2005). Every Family Has Its Freak: Perceptions of Collaboration in Occupied Soviet Russia, 1943–1948. *Slavic Review*, 64(4), 747-770. <https://doi.org/10.2307/3649911>.
- [7] Matios made public the number of Ukrainian military personnel who remained in the occupied Crimea. *TSN*. Retrieved from <https://tsn.ua/ukrayina/matios-oprilyudniv-killist-ukrayinskih-viyskovih-yaki-zalishilisya-v-okupovanomu-krimu-585526.html>.
- [8] Hryshchuk, V.K., & Senko, M.M. (2007). *Criminal liability for voluntarily leaving a military unit or place of service*. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs.
- [9] Dyachuk, S.I. (2000). *The legal nature of the execution of an order: a criminal-legal assessment of the act of a person who executed an illegal order*. PhD Thesis. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv.
- [10] Nikolayenko, T.B. (2019). *Theoretical and legal principles for the appointment and execution of special punishments for military personnel*. (2nd ed.). Kharkiv: Pravo.
- [11] Panov, M.I. (Ed.). (2011). *Crimes against the established order of military service (military crimes)*. Kharkiv: Pravo.
- [12] Turkot, M. (2018). Ensuring the Rights of the Witness During Interrogation in the Area of Anti-terrorism Operation (Operation of United Forces). *Eurypska Veda: European Science Scientific Journal. Podhájska*, 5, 76-83.

- [13] Kolb, O., Huzela, M., Turkot, M., & Vasyliuk, I. (2023). The Victiminity of Subjects of Criminal Processes and the Prevention of Criminal Offenses against Them. *Novum Jus*, 17(1), 13-31. <https://doi.org/10.14718/NovumJus.2023.17.1.1>.
- [14] Havronyuk, M.I. (1995). *War crimes*. Kyiv: Ukrainian Academy of Internal Affairs.
- [15] Shaposhnikov, Yu.V. (2019). Regarding some objective signs of disobedience (Article 402 of the Criminal Code of Ukraine). *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 59(2), 105-108.
- [16] Pysmenskyi, E. (2020). Collaborationism in modern Ukraine as a criminal legal problem. *Law of Ukraine*, 12, 116-128.
- [17] Pysmenskyi, E., & Movchan, R. (2022). Ideological and cultural and educational collaborationism: separate problems of interpretation and improvement of legislation. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 2, 9-12. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-2-8-16>.
- [18] Greve, W.G. (Ed.). (1995). *Fontes Historiae Juris Gentium. Sources Relating to the History of the Law of Nations. Vol. 1 (1380 B.C. – 1493)*. Berlin; New York: Walter de Gruyter, 142-143.
- [19] Shepitko, V.Y., Olkhovsky, V.O., & Shepitko, M.V. (1960). The process of scientific knowledge integration in crime prevention and trends of medical criminalistics development in Ukraine in XIX – early XX century. *Wiadomosci lekarskie*, 73(1), 176-179.
- [20] Mansoor, P.R. (2012). Introduction: Hybrid Warfare in History. In W. Murray, & P.R. Mansoor (Eds.). *Hybrid Warfare. Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present* (pp. 3-4). Cambridge: Cambridge University Press.
- [21] Danilyan, O.G., Dzeban, A.P., Kalynovskyi, Y.Y., & Klenina, K. (2021). The influence of historical traditions on the formation of legal consciousness of the Ukrainian people. *Revista Notas Históricas y Geográficas*, 26 (Enero-Junio). 144-165. Retrieved from <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=8106751/>
- [22] Boot, M. (2006). *War Made New: Technology, Warfare, and the Course of History 1500 to Today*. New York, 472-473.
- [23] Liu, D. (2014). International Law and International Humanitarian Law in Ancient China. *Historical Origins of International Criminal Law*, 1(20). FICHL Publication Series, 88-89.
- [24] Kulkina, Ya.S. (2016). Comparative characteristics of war crimes in Ukraine and foreign countries (on the example of Article 414 of the Criminal Code of Ukraine). *Forum Prava*, 5, 103-109.
- [25] Hoian, I. (2019). Axiological Aspects of Moral and Legal Decision-making. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 16, 66-77.
- [26] Ogneviuk, H. (2018). Anthropological Approaches in Legal Certainty Research. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 14, 62-72.
- [27] Danilyan, O., Dzoban, O., & Kalynovskyi, Y. (2023). Digital man as a product of the information society. *Cogito. Multidisciplinary research journal*, XV(1), 142-158. Retrieved from http://repository.uinsa.ac.id/id/eprint/2942/1/M.%20yunus%20Abu%20Bakar_Religious%20Moderation.pdf.
- [28] Law of Ukraine No. 2108-IX "On the introduction of changes to some legislative acts of Ukraine regarding the establishment of criminal liability for collaborative activity". (March 3, 2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12>.

- [29] Haltsova, V.V., Kharytonov, S.O., Khrantsov, O.M., Zhytnyi, O.O., & Vasyliiev, A.A. (2021). Criminal Law as A Means of Protecting Human Rights and Freedoms in the Modern World. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 28(3), 248-256.
- [30] Aggression against Ukraine: Resolution / adopted by the General Assembly. A/ES11/2 5 Letter dated 28 February 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations addressed to the President of the Security Council (S/2014/136). *Ukraine-political Conditions*. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/3959039>.
- [31] Two former officers of the Ukrainian Armed Forces from Crimea are suspected of treason in absentia – the State Bureau of Investigation. (January 30, 2023). *Radio Svoboda*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kolyshni-ofitsery-krym-derzhzrada/32245948.html>.
- [32] A military woman from Crimea who betrayed her oath and went over to the side of the enemy faces up to 15 years in prison. (May 30, 2023). *Army Inform*. Retrieved from <https://armyinform.com.ua/2023/05/30/do-15-rokiv-tyurmy-zagrohuye-vijskovij-z-krymu-yaka-zradyla-prysyazi-ta-perejshla-na-bik-voroga/>.
- [33] Sided with Russia in Crimea: five ex-officers will be tried for treason and desertion. (December 20, 2022). *hromadske.ua*. Retrieved from <https://hromadske.ua/posts/pyatoh-eksoficeriv-yaki-zalishilisya-v-krimu-suditimut-za-derzhzradu-ta-dezertirstvo>.
- [34] A military servicewoman from the Kherson region helps the occupation administration of Novaya Kakhovka. (May 31, 2023). *Zaxid.Net*. Retrieved from https://zaxid.net/viyskovosluzhbovitsya_z_hersonshhini_pereyshla_na_bik_rosiyan_ta_dopomagaye_okupatsiyniy_administratsiyi_n1564654.
- [35] The Lutsk court sentenced a traitor who fought in the Russian army to 12 years in prison. (June 1, 2023). *Zaxid.Net*. Retrieved from https://zaxid.net/lutskiy_sud_priznachiv_12_rokiv_tyurmi_zradniku_yakiy_voyuvav_u_rosiyskomu_viysku_n1564719.
- [36] The expositor of the Ukrainian Navy headquarters was accused of treason in absentia. (April 19, 2023). *Intent*. Retrieved from <https://intent.press/news/war/2023/eksposadovec-ukrayinskogo-shtabu-vms-zaochno-obvinuvachuyetsya-u-derzhzradi/>.
- [37] Shatilo, V.A., Kharytonov, S.O., Kovbasa, V.M., Svintsytskyi, A.V., & Lyseiuk, A.M. (2023). Prospects for State and Individual Responsibility in Cases of Aggression in the Context of Russia's Armed Aggression Against Ukraine. *International Criminal Law Review*, 23(2), 1-16. <https://doi.org/10.1163/15718123-bja10154>.
- [38] Panov, M.I. (Ed.). (2019). *Basics of qualification of crimes*. Kharkiv: Pravo, 69-85.
- [39] Tatsiy, V.Ya., Pshonka, V.P., Borysov, V.I., & Tyutyugin, V.I. (Eds.). (2013). *Criminal Code of Ukraine. Scientific and practical commentary*. (Vols. 1-2). Vol. 2. (5th ed.). Kharkiv: Pravo.
- [40] Kharitonov, S.O. (2018). *Criminal liability for war crimes under the criminal law of Ukraine*. Kharkiv: Pravo.
- [41] Kharitonov, S.O. (2016). Military serviceman as a special subject of crime. *Bulletin of the Higher Qualification Commission of Judges of Ukraine*, 1, 32-38.

Сергій Олександрович Харитонов

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінально-правової політики
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна
e-mail: kharitonovs@ukr.net
ORCID 0000-0002-2975-1743

Sergiy O. Kharytonov

Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of Criminal and Legal Policy
Yaroslav Mudryi National Law University
61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine
e-mail: kharitonovs@ukr.net
ORCID 0000-0002-2975-1743

Рекомендоване цитування: Харитонов С. О. Співвідношення колабораційної діяльності та військових кримінальних правопорушень. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 162. С. 116–130. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.162.286427>.

Suggested Citation: Kharytonov, S.O. (2023). Relationship Between Collaborative Activities and Military Criminal Offenses. *Problems of Legality*, 162, 116-130. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.162.286427>.

Статтю подано / Submitted: 11.08.2023
Доопрацьовано / Revised: 02.09.2023
Схвалено до друку / Accepted: 07.09.2023
Опубліковано / Published: 28.09.2023